

УДК 78.038.6(477=19)

DOI: [https://doi.org/10.31318/2414-052x.4\(45\).2019.189808](https://doi.org/10.31318/2414-052x.4(45).2019.189808)

ГАЮК І. Я.

Гаюк Ірина Яківна — кандидат філософських наук, доцент кафедри менеджменту мистецтв Львівської національної академії мистецтв (Львів, Україна).

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1296-0872>

ВІРМЕНИ В МУЗИЧНОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ (ДО 200-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ КАРОЛЯ ФОН МІКУЛІ)

Розглянуто життєдіяльність Кароля фон Мікулі як органічну складову історичної пам'яті вірмен, роль митця у формуванні культурного-мистецького середовища в Галичині XIX — початку XX століть. Охарактеризовано найбільш плідний період його життя, коли він очолював Галицьке музичне товариство і Консерваторію у Львові. Актуальність теми зумовлена тим, що в наш час глобалізаційні процеси нівелюють культурні відмінності між народами, загрожують втратою історичності. Дослідження внеску видатних представників інших націй у розвиток регіональних і національних культур надає можливість зберегти культурну різноманітність світу. Методологію дослідження становлять методи історичного й компаративного аналізу та герменевтичної інтерпретації джерел. Для вірмен, більшість яких століттями проживала в діаспорі, ця проблема є особливо актуальною. В Україні вірмени давно становлять невід'ємну складову її історії. Композитор Кароль фон Мікулі писав переважно для фортепіано, однак у його творчому доробку є й камерні ансамблі, і пісні для голосу й фортепіано на німецькі й французькі тексти, і вокально-хорові твори. Крім того, він не тільки активно концертував, а й багато подорожував, збираючи український, вірменський, молдавський, німецький, польський та румунський музичний фольклор, уклав і видав музичну збірку «Armenian», написав багато німецьких пісень і опублікував у Львові збірку «48 румунських національних арій». Дослідження життєдіяльності визначних представників цього стародавнього народу сприяє збереженню історичної пам'яті, що важливо як для вірмен в українській діаспорі, так і для українців. Внесок видатних представників різних етносів і націй у розвиток регіональних і національних культур урізноманітнює світ усупереч новітнім тенденціям до нівелювання його історичності, без якої не може бути культури і її носія — народу.

Ключові слова: вірмени, діаспора, музична культура, культурна пам'ять.

У 2019 році виповняється 200 років від дня народження видатного музиканта Кароля фон Мікулі, вірменина за походженням, професора консерваторії, артистичного директора Галицького музичного товариства у Львові, головного видавця і редактора творів Ф. Шопена. Однак сьогодні і серед вірмен, і в колі музикознавців і піаністів його ім'я відоме мало, хоча він зумів створити навколо себе інтернаціональне мистецьке середовище, яке сприяло розвитку культур різних народів. Кароль фон Мікулі завжди пам'ятав про своє вірменське коріння, відчував свій органічний зв'язок з ним. У галереї львівського Вірменського кафедрального собору після смерті Маестро вдячні учні встановили меморіальну дошку на увічнення пам'яті про нього.

© Гаюк І. Я., 2019

Постановка проблеми. Дослідження життєдіяльності визначних представників цього давнього народу сприяє збереженню історичної пам'яті, що важливо як для вірмен в українській діаспорі, так і для українців. Внесок видатних представників різних етносів і націй у розвиток регіональних і національних культур урізноманітнює світ всупереч новітнім тенденціям до нівелювання історичності, без якої не може бути культури та її носія — народу.

Мета статті — охарактеризувати життєдіяльність Кароля фон Мікулі як органічну складову історичної пам'яті вірмен, розкрити значення колективної історичної пам'яті в конструюванні особистісної ідентичності та роль митця у формуванні культурного-мистецького середовища в Галичині XIX — початку XX століть.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль вірмен у музичному житті України ніколи не привертала уваги дослідників. Окремі музикознавці писали про Кароля фон Мікулі, зокрема у зв'язку з формуванням львівської школи фортепіанної гри¹ чи діяльністю Галицького музичного товариства². У Польщі біографію К. фон Мікулі досліджував Лешек Мазепа³, а роль музиканта в розвитку культурного життя у м. Чернівці частково розглядав Олександр Залуцький⁴.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи роль історичної пам'яті для культурної ідентичності народу, німецький історик і культуролог Ян Ассман (Jan Assmann) наголошував, що кожна культура створює свою коннективну структуру (від англійського *connection* — з'єднання), яка згуртовує людей в одне ціле в соціальному й часовому вимірах⁵, у спільне «Ми», що спирається на спільні знання й уявлення про себе, норми і цінності, на спільне минуле⁶. У діаспорі особливо актуалізується роль культури, яка зберігає пам'ять («пам'ятаюча культура», за Я. Ассманом), адже вона «створює спільноту»⁷. Пам'ять людини формується у процесі соціалізації. Вірменин Кароль фон Мікулі, хоч його предки вже більше трьох століть перебували поза межами історичної батьківщини, був, як і його найближче оточення, носієм вірменської культури.

До переїзду у Львів 1858 року Кароль Мікулі жив переважно в Чернівцях, окрім часу навчання у Віденському університеті, а згодом — у Парижі. Тут, як і пізніше у Львові, він докладав багато зусиль для розвитку культурно-мистецького життя міста. Так, 1852 року він став одним із засновників першої публічної бібліотеки у Чернівцях⁸,

¹ Федчун Т. О. Історичні та виконавські аспекти формування західноукраїнської фортепіанної традиції // Музичне мистецтво і культура : наук. вісн. Одеса : Астропринт, 2016. Вип. 23. С. 411–423.

² Мазепа Т. Галицьке музичне товариство у культурно-мистецькому процесі XIX — початку XX століття : дис... докт. мистецтвознавства : спец. 26.00.01 Теорія та історія культури / Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2018. 568 с.

³ Праці Л. З. Мазепа: Кароль Мікулі — мистецький директор Галицького музичного товариства у Львові (1858–1887) // Сторінки музичного минулого Львова (з неопублікованого). Львів : Сполом, 2001. С. 39–57; Кароль Мікулі — професор і директор Консерваторії Галицького музичного товариства у Львові // Там само. С. 57–74; Учні Кароля Мікулі // Там само. С. 74–101.

⁴ Залуцький О. В. Роль музичного краєзнавства в сучасному освітньому процесі // Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича. Історія. Вип. 1. Чернівці, 2016. С. 76–81.

⁵ Ассман Я. Культурная память: письмо, память о прошлом и политическая идентичность в высоких культурах древности / пер. с нем. М. М. Сокольской. Москва : Языки славянской культуры, 2004. С. 15.

⁶ Там само. С. 16.

⁷ Там само. С. 17.

⁸ Федчун Т. О. Історичні та виконавські аспекти формування західноукраїнської фортепіанної традиції. С. 416–417.

у своїй рідній гімназії відкрив стипендіальний фонд для обдарованих дітей¹. Та основну увагу Кароль Мікулі приділяв розвитку музичної культури. Зокрема, він допоміг створити музичні організації «Співацьке товариство у Чернівцях» (1859–1862) і «Товариство сприяння музичному мистецтву на Буковині»². Опікунами і почесними членами «Співацького товариства», окрім Кароля Мікулі, були його молодший брат Якоб Мікулі, буковинські поміщики Йоган Мустаца й Отто Петріно, які мали з Мікулі родинні зв'язки, та багато інших (див. «Фамільна хроніка фон Мікулі, яка зберігається в Архіві польських вірмен у Варшаві»³. Незважаючи на родинні зв'язки з німцями (мати Кароля була з дому Гулман), греками, молдаванами та українцями (фон Петріно, Пападополос, фон Мустаца), Кароль, його брати й сестри вважали себе вірменами, про що свідчать збережені документи.

У біографії Кароля фон Мікулі дослідники виявили деякі важливі, але суперечливі факти. У багатьох виданнях, передусім у машинописній фамільній хроніці родини, зазначено рік народження Кароля — 1821. Однак цей документ його нащадки склали вже у другій половині ХХ століття, не маючи метрики, і, очевидно, припустилися помилки, яка далі поширилась у багатьох, зокрема й наукових виданнях. Насправді Кароль фон Мікулі народився 20 жовтня 1819 року, як зазначено на пам'ятній дошці видатному композитору й виконавцю, яку одразу по його смерті було встановлено на стіні львівського Вірменського собору Успіння Пресвятої Богородиці. Вона збереглася до наших днів. Ця дата викарбувана і на надгробку Кароля фон Мікулі, похованого на Личаківському цвинтарі у Львові (поле № 77, гробівець родини Мікулі. 1897)⁴.

Щодо національної ідентичності, у різних джерелах Каролю приписують польське, румунське або вірменське походження. Проте документи з родинного архіву переконують: родина Мікулі вірменського походження і віросповідання⁵. З листа сина Кароля — нотаріуса Фредеріка Мікулі, дізнаємося, що родина Мікулі — вірменського походження, і до свого поселення в Молдавії не раніше кінця XV століття мала прізвище Аксанян. У 1797 році дід Кароля Кшиштоф Мікулі переїхав у Чернівці, де зазнавав торговельну фірму. Один із його синів Стефан (1777–1836) — батько Кароля Мікулі. Фредерік Мікулі пише: «Мій батько був визнання вірменського, і обидва його сини також. Я і Генріх були хрещені у Вірменському соборі у Львові. Я чув від батька, що мій дід домігся шляхетського титулу, щоб мати змогу купувати маєтки. Але мій батько ніколи шляхетським титулом не користувався»⁶. Як уже зазначалося, Стефан Мікулі був дуже багатим купцем. Його фірма мала великий товарообіг і торговельні відносини не лише з Молдавією і Росією, а й з Віднем, Прагою, Рейхенбергом в Австрії. Після смерті Стефана фірмою управляв його найстарший син Людвіг і кузен Антоні Мікулі.

Мати Кароля Мікулі Тереса Гулман («а не Гутман», як зазначено у фамільній хроніці) походила з Баварії. Очевидно, вона не схвалювала намір сина стати професій-

¹ Добржанський О. В., Масіян Н. Б., Никирса М. Д. Нації та народності Буковини у фондах Державного архіву Чернівецької області (1775–1940). Чернівці : Золоті литаври, 2003. С. 93–94.

² Федчун Т. О. Історичні та виконавські аспекти формування західноукраїнської фортепіанної традиції. С. 419–420.

³ Chronik der Familien Von Mikuli // Archiwum Ormian polskich. Warszawa. TeKa 1–6. 107 l.

⁴ Nicieja S. S. Cmentarz Łyczakowski we Lwowie w latach 1786–1986. Wydanie drugie, poprawione. Wrocław ; Kraków ; Gdańsk ; Łódź : Ossolineum, 1989. S. 352.

⁵ Dokumenty rodziny Mikuli // Archiwum Ormian polskich. Warszawa. TeKa A.V.P.R. 00001.005.

⁶ Familien Von Mikuli. Brief von Notar Frederick Mikuli. Оригінал (німецькою) і переклад польською // Archiwum Ormian polskich. Warszawa. TeKa № 117. L. 2.

ним музикантом, тому, закінчивши гімназію, він, за її бажанням, вступив до Віденського університету на медичний факультет, і лише після смерті матері 1841 року покинув його, щоб далі здобувати музичну освіту в Парижі, навчаючись у Ф. Шопена.

Кароль був наймолодшим у сім'ї, мав четверо братів і п'ять сестер. Як писав Фредерик, його батько в молодості був слабким і хворобливим, у дитинстві його віддали у «хлопській дім у місцевості Дорна Ватра під Кімполюнгом, де він і поправив своє здоров'я»¹. Син згадував, що Кароль Мікулі добре знав українську мову і товаришував у гімназії з русином греко-католиком Костянтином Ключенком, донька якого спочатку стала ученицею, а згодом — і дружиною Кароля (одружився у віці 50 років)².

В архіві родини Мікулі зберігається свідоцтво № 206/42 про народження та хрещення Фредерика Якоба Мікулі, видане Львівською вірменською архидієцезією, записане у кафедральній книзі народжень та хрещень (т. III, с. 102): «25 липня 1876 р. народжений та 7 вересня хрещений і конфірмований архикафедральним вікарієм Міхалом Ромашканом Фредерик Якоб (у хрещенні — Стефан); батьки — Кароль Мікулі, директор Музичного товариства (син Стефана Мікулі й Терезії з дому Гуллман) та Стефанія, донька Костянтина Ключенка та Адольфіни (з дому Бронської); хрещені батьки — Людовік Мікулі та Петронелла Вартересієвич. Свідоцтво виписав у Львові 18 липня 1942 року Діонізій Каєтанович»³. Навіть у радянському паспорті Фрідріха Мікулі записано, що він — вірменин (паспорт СРСР № І-КІ № 623685, дійсний до 11.07.1945 г. Паспорт выдан Фридриху Карловичу Микули, родился 25.07.1876 г. во Львове, национальность — армянин; служащий, невоеннообязанный. Прописан: Гусятинский уезд, ул. Ленина 19, 5.10.1940 г.)⁴.

Найбільш плідний в організаційному і творчому планах період життя Кароля Мікулі припадає на другу половину XIX століття, коли він був артистичним директором Галицького музичного товариства (далі — ГМТ).

У XVIII–XIX століттях музичні товариства були важливою складовою культурного життя міст. Львів, у цьому сенсі, не став винятком. Однак бурхливі політичні події у першій половині XIX століття суттєво вплинули на діяльність ГМТ, яке після 1848 року на певний час припинило свою роботу. З відновленням його діяльності 1851 року під назвою «Товариство поширення музичного мистецтва в Галичині» (хоча й далі називали ГМТ) наприкінці 1853 року було створено консерваторію (нині — Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка), однак, незважаючи на його роботу з розвитку музичного життя у Львові, багато в чому вона не була ефективною, передусім через відсутність належного музично-артистичного керівництва діяльністю цього Товариства. За словами Т. Мазепи, Товариству була «потрібна харизматична особистість, митець, який володів би непересічним музичним талантом, організаторським хистом, здатний був би оновити музичне життя Львова та скерувати його в належному творчо-професійному напрямі»⁵. Оскільки вимоги до професійного рівня та організаторських здібностей кандидатів на посаду директора ГМТ були дуже

¹ Familien Von Mikuli. Brief von Notar Frederick Mikuli. Оригінал (німецькою) і переклад польською // Archiwum Ormian polskich. Warszawa. Teka № 117. L. 2.

² Там само.

³ Akt urodzenia Fredericka Jacoba Mikuli // Archiwum Ormian polskich. Warszawa. Teka 76–82. 1 l.

⁴ Там само.

⁵ Мазепа Т. Галицьке музичне товариство у культурно-мистецькому процесі XIX — початку XX століття : дис... докт. мистецтвознавства: спец. 26.00.01 Теорія та історія культури / Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2018. С. 180.

високими, його пошук тривав кілька років. Кандидатуру Кароля фон Мікулі підтримали не лише керівництво Товариства, а й культурна громадськість Львова, адже ім'я цього блискучого піаніста-віртуоза знали всі європейські меломани. Так чернівчанин, один з улюблених учнів Ф. Шопена, талановитий композитор, прекрасний організатор і педагог Кароль фон Мікулі 1858 року став артистичним директором Галицького музичного товариства і Консерваторії ГМТ. Його внесок у розвиток музичного життя Галичини важко переоцінити: він був не лише родоначальником львівської фортепіанної школи, а й вихователем видатних музикантів, зокрема композиторів Чіпріана Порумбеску (Ciprian Porumbescu, справжнє прізвище Gołębiewski) і Дениса Січинського, майбутніх ректорів Львівської консерваторії композиторів Мечислава Солтиса і Рудольфа Шварца, всесвітньо відомих піаністів Мауріці Розенталя, Рауля Кочальського, Александра Міхаловського¹.

Кароль фон Мікулі очолював ГМТ майже 30 років, до 1837 року, як підсумувала Т. Мазепа, історія довела, що «К. Мікулі не лише виправдав найсміливіші сподівання членів і дирекції ГМТ, а й значно перевершив їх. Саме за його керівництва львівське музичне життя піднялося на такий професійний художній рівень, який перед тим навіть важко було уявити»². Дослідниця переконана, що цей період належить до одного з найяскравіших у розвитку цих закладів³. Прекрасно організований навчальний процес, потужна концертна діяльність Товариства і Консерваторії ГМТ, створення серйозної матеріальної бази для навчання, зокрема розбудова і постійне поповнення музичної бібліотеки — усе це відбувалось завдяки самовідданій роботі К. Мікулі.

Окремого розгляду потребує композиторська діяльність Кароля Мікулі. Зазвичай, коли ідеться про його композиторський доробок, згадують видання ним повного зібрання творів Фридерика Шопена у 17-ти томах (1879) у Лейпцигу. Однак, на думку Т. Мазепа, його композиторська спадщина — це «особлива сторінка в історії галицької композиторської школи». Вона недостатньо досліджена «українськими музикознавцями та замало популяризована виконавцями»⁴. І хоча він писав переважно для фортепіано, однак у його творчому доробку є і камерні ансамблі, і пісні для голосу й фортепіано на німецькі й французькі тексти, і вокально-хорові твори. Перед тим, як стати артистичним директором ГМТ, К. Мікулі не лише активно концертував, а й багато подорожував, збираючи український, вірменський, молдавський, німецький, польський та румунський музичний фольклор. Згодом він уклав і видав музичну збірку «Armenian», написав багато німецьких пісень і опублікував у Львові протягом 1850–1854 років збірку «48 румунських національних арій»⁵. Окрім плідної концертної (диригентської, виконавчої) та викладацької діяльності, К. Мікулі опікувався розбудовою і поповненням бібліотеки ГМТ, яку за часів його керівництва поповнили значна колекція творів Ф. Шопена, а також «твори українських композиторів та українські пісні, які виконував чоловічий хор»⁶.

¹ Залуцький О. В. Роль музичного краєзнавства в сучасному освітньому процесі. С. 79; Мазепа Т. Галицьке музичне товариство у культурно-мистецькому процесі XIX — початку XX століття. С. 224.

² Мазепа Т. Галицьке музичне товариство у культурно-мистецькому процесі XIX — початку XX століття. С. 181.

³ Там само. С. 224.

⁴ Там само. С. 301.

⁵ Залуцький О. В. Роль музичного краєзнавства в сучасному освітньому процесі. С. 79.

⁶ Мазепа Т. Галицьке музичне товариство у культурно-мистецькому процесі XIX — початку XX століття. С. 367.

Важливо, що й інші львівські вірмени не уникали участі в музичному житті Львова. У цьому переконують імена так званих допомагаючих членів Галицького музичного товариства. Незважаючи на традиційно інтернаціональний контингент, вірмени вирізнялись і тут: починаючи з 1868 року, у Львові були відомі такі імена, як барон Андрій Ромашкан з відомої вірменської родини Ромашканів (1857–1920) — промисловець, власник фармацевтичної фірми «Лаокоон» та великої хімічної фірми (його дружина Кароліна була донькою Кароля Міколяша), співвласник, а згодом і одноосібний власник Пассажу Міколяша; відомий архітектор і перший ректор Львівської політехніки Юліан Захаревич. В останньому друкованому «Звіті» за 1912–1913 роки¹ зазначене прізвище Володимира Лукасевича (1860–1924), професора дерматології Львівського та Інсбрукського університетів, талановитого клініциста й педагога, засновника львівської дерматологічної школи і родича винахідника гасової лампи галицького вірменина Ігнаці Лукасевича². Протягом 1840–1866 років серед допомагаючих членів GMT також були вірмени: секретар апеляційного суду Захарія Боско Якубович, поміщик Юзеф Нікорович; придворний радник Якуб Мікулі, секретар намісництва Альфред Оганович³.

Цікаво, що й до обрання Кароля фон Мікулі артистичним директором GMT товариство підтримувало тісні зв'язки з чернівецькими музикантами, які часто проводили культурні заходи, збір від них ішов на його розвиток. У 1840 році серед двадцяти членів GMT із Буковини, які передали значні кошти для потреб Товариства, були представник відомої сім'ї буковинських вірмен Йоганн фон Прункул та Йоганн барон Мустаца, які мали родинні зв'язки з родиною Мікулі⁴.

У XIX столітті в містах і містечках Західної України надзвичайної популярності набули карнавальні костюмовані бали, про що постійно повідомлялось у львівській пресі. Так, 1852 року «Gazeta Lwowska» писала про два бали у Чернівцях «у чудовому залі пана Мікулі, на яких були присутні понад 200 осіб. <...> Є там найперше театр, у якому навіть гарні опери виставляють <...>»⁵. Ідеться про той знаменитий концертний зал у готелі «Молдова», який належав Якобу Мікулі, братові Кароля. Як писала Т. Мазепа, панували на цих балах, «безумовно, вальси Штраусів, але й львівські композитори також писали нові танці. У січні особливо популярною була, зокрема, «Жанета Кадриль» Я. Мадуровича»⁶. Дослідниця називає ім'я Я. Мадуровича серед львівських композиторів-аматорів, відзначаючи його талановитість, але зауважує, що про нього майже нічого не відомо. Однак прізвище музиканта (від вірменського «Մադուր» — «мадур» — «людина») свідчить, що він походить із вірменської родини. Очевидно, подальші пошуки дадуть можливість здобути більше інформації про нього. Окрім Яна Мадуровича, у цей час у Львові жив композитор і вчитель музики Владислав Мадурович (бл. 1823–1898)⁷.

¹ Мазепа Т. Галицьке музичне товариство у культурно-мистецькому процесі XIX — початку XX століття. С. 530–531.

² Nicieja S. S. Cmentarz Łyczakowski we Lwowie w latach 1786–1986. Wydanie drugie, poprawione. Wrocław ; Kraków ; Gdańsk ; Łódź : Ossolineum, 1989. S. 349.

³ Мазепа Т. Галицьке музичне товариство у культурно-мистецькому процесі XIX — початку XX століття. С. 530–531.

⁴ Там само. С. 167–168.

⁵ Там само. С. 329–330.

⁶ Там само. С. 330.

⁷ Nicieja S. S. Cmentarz Łyczakowski we Lwowie w latach 1786–1986. Wydanie drugie, poprawione. Wrocław ; Kraków ; Gdańsk ; Łódź : Ossolineum, 1989. S. 349.

У ХІХ столітті у Львові діяло неформальне «Товариство друзів музики», серед членів якого 1822 року були вірмени: аматори і професійні музиканти, «яким передував доктор Ян Мадурович»¹ і крім нього, там були вірмени: протоколіст Богдан Якубович, конципіст Валентин фон Мадурович (бо конципієнт — чиновник-початківець або референт певної установи), дружина адвоката-вірменина Павла Родаковського та інші.

Загалом, питання про роль вірменських музикантів у культурному житті України майже не досліджене, хоча тут працювали такі музиканти і громадські діячі, як Дмитро Володимирович Ахшарумов, завдяки якому було створено Полтавське музичне училище (1903), ним він керував від його заснування до 1919 року. З Україною пов'язане майже все життя видатного вірменського композитора Олександра Спендіарова, ім'ям якого сьогодні названо Єреванський театр опери та балету. Сумна іронія долі, але прем'єра його опери «Алмаст» відбулася в Москві, а друга — 26 грудня 1930 року в Одеському оперному театрі.

Окремого дослідження потребує діяльність визначних вірменських музикантів в Одесі, з якою пов'язані імена таких відомих виконавців, як Єлизавета Чавдар, Марія Гулегіна (Мейтарджян), Аліса Джамагорцян та інші.

Висновки. Сьогодні більшість представників вірменської діаспори в Україні не знає тисячолітньої історії своїх співвітчизників на цих землях, імен видатних представників свого народу, відомих вірменських колоній в Україні, окрім загальних історичних відомостей. Усе це становить феномен своєїрідної діаспоральної, так званої дрейфуючої лакуни (the floating gap) (Ян Вансіна)². Ідеться про ситуацію, коли члени певної соціальної спільноти добре знають близьке і дуже віддалене минуле своєї вітчизни, однак усе, що перебуває між ними, за окремими винятками, становить для них суцільну білу пляму. І хоча термін «дрейфуюча лакуна» Ян Вансіна вживав щодо давніх суспільств, коли переважало усне передавання традиції³, аналогічний алгоритм властивий і колективній пам'яті діаспоральної спільноти. Пояснити це можна впливом двох чинників:

1. Розрив ланцюга спадкоємності внаслідок перебування у складі СРСР, у якому національна політика була спрямована на «стирання» всіх етнонаціональних відмінностей і утворення нової спільноти — «радянського народу». Водночас ця політика поєднувалась із вимушеною еміграцією більшості представників давньої вірменської діаспори (передусім Західної України) в Польщу та інші країни, а також із зачисткою за сталінських часів усіх активних її представників в інших регіонах України. Новітня вірменська діаспора в Україні майже вся охоплює вірмен, які оселилися тут за радянських часів або із здобуттям Україною незалежності.

2. Одна з характерних ознак постмодерну — втрата історичності й бажання розуміти глибинні причини явищ, байдужість до історії рідного народу. У новітній вірменській діаспорі в Україні ця тенденція значно посилюється тим, що для багатьох вірмен вірменська культура — це лише культура корінної, історичної Вірменії. Цю проблему свого часу окреслив Л. Абрамян. Характеризуючи масштабний захід у вересні 1999 року в Єревані під гаслом «Один народ (azg) — одна культура» (вірменське слово «azg» означає також «нація»), задуманий як конференція «Вірменія — діаспора» для об'єднання різних діаспоральних структур, учений зазначив, що «злиття не могло

¹ Мазепа Т. Галицьке музичне товариство у культурно-мистецькому процесі ХІХ — початку ХХ століття. С. 451.

² Vansina J. Oral Tradition as History. Madison: University of Wisconsin Press, 1985. P. 23.

³ Там само. С. 23.

не бути ілюзорним хоча б тому, що, з етнологічної точки зору, гасло скоріше мало б звучати як «один народ — багато культур»¹. Однак таке стереотипне розуміння сутності вірменської культури також призводить до того, що багатьох визначних представників історичної вірменської діаспоральної спільноти в Україні майже не знають ні члени діаспори, ні науковці. Тоді як і для вірмен, і для української держави, у якій вірмени давно стали складовою її історії, повноцінне відтворення культурної історичної пам'яті є необхідною умовою збереження і розвитку національної ідентичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамян Л. А. Армения и армянская диаспора: расхождения и встречи // 21-й век. Ереван : Нораванк, 2005. № 2. С. 137–155.
2. Ассман Я. Культурная память: письмо, память о прошлом и политическая идентичность в высоких культурах древности / пер. с нем. М. М. Сокольской. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 368 с.
3. Добржанський О. В., Масіян Н. Б., Никирса М. Д. Нації та народності Буковини у фондах Державного архіву Чернівецької області (1775–1940). Чернівці : Золоті литаври, 2003. 172 с.
4. Залуцький О. В. Роль музичного краєзнавства в сучасному освітньому процесі // Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича. Історія. Вип. 1. Чернівці, 2016. С. 76–81.
5. Мазепа Л. З. Кароль Мікулі — мистецький директор Галицького музичного товариства у Львові (1858–1887) // Сторінки музичного минулого Львова (з неопублікованого). Львів : Сполом, 2001. С. 39–57.
6. Мазепа Л. З. Кароль Мікулі — професор і директор Консерваторії Галицького музичного товариства у Львові // Мазепа Л. З. Сторінки музичного минулого Львова (з неопублікованого). Львів : Сполом, 2001. С. 57–74.
7. Мазепа Л. З. Учні Кароля Мікулі // Мазепа Л. З. Сторінки музичного минулого Львова (з неопублікованого). Львів : Сполом, 2001. С. 74–101.
8. Мазепа Т. Галицьке музичне товариство у культурно-мистецькому процесі ХІХ — початку ХХ століття : дис. ... доктора мистецтвознавства : спец. 26.00.01 Теорія та історія культури / Нац. муз. акад. керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2018. 568 с.
9. Федчун Т. О. Історичні та виконавські аспекти формування західноукраїнської фортепіанної традиції // Музичне мистецтво і культура : наук. вісн. Одеса : Астропринт, 2016. Вип. 23. С. 411–423.
10. Akt urodzenia Fredericka Jacoba Mikuli // Archiwum Ormian polskich. Warszawa. Teka 76–82. 1 l.
11. Chronik der Familien Von Mikuli // Archiwum Ormian polskich. Warszawa. Teka 1–6. 10.71.
12. Dokumenty rodziny Mikuli // Archiwum Ormian polskich. Warszawa. Teka A.V.P.R. 00001.005.
13. Familien Von Mikuli. Brief von Notar Frederick Mikuli [Оригінал (німецькою) і переклад польською] // Archiwum Ormian polskich. Warszawa. Teka № 117. 7 l.
14. Nicieja S. S. Smentarz Łyczakowski we Lwowie w latach 1786–1986. Wydanie drugie, poprawione. Wrocław ; Kraków ; Gdańsk ; Łódź : Ossolineum, 1989. 450 s.
15. Vansina J. Oral Tradition as History. Madison : University of Wisconsin Press, 1985. 272 p.

¹ Абрамян Л. А. Армения и армянская диаспора: расхождения и встречи // 21-й век. № 2. Ереван : Нораванк, 2005. С. 153.

REFERENCES

1. Abrahamyan L. (2005). Armenia and the Armenian Diaspora: discrepancies and encounters [Armeniya i armyanskaya diaspora: raskhozheniya i vstrechi]. *21 st Century [21-j vek]*, 2. Yerevan: Noravank, pp. 137–155.
2. Assman, J. (2004). *Cultural memory: writing, memory of the past and political identity in the high cultures of antiquity [Kul'turnaja pamjat': pis'mo, pamjat' o proshlom i politicheskaja identichnost' v vysokih kul'turah drevnosti]*, trans. from Germany by M. Sokolskaya. Moscow: Jazyki slavjanskoj kul'tury, 338 p. [in Russian].
3. Dobrzhansky, O., Masian, N. and Nikirsa, M. (2003). *Nation and Bukovinian people in the funds of the State Archives of Chernivtsi region (1775–1940) [Natsii ta narodnosti Bukovyny u fondakh Derzhavnoho arkhivu Chernivetskoj oblasti (1775–1940)]*. Chernivtsi: Zoloti lytavry, 172 p. [in Ukrainian].
4. Zalutsky, O. (2016). Role of Music Local Studies in the Contemporary Educational Process [Rol muzychnoho kraieznavstva v suchasnomu osvitnomu protsesi]. *Scientific reporter of Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University*, 1. Chernivtsi, pp. 76–81 [in Ukrainian].
5. Mazepa, L. (2001). Karol Mikuly is a professor and director of the Conservatory of the Galician Music Society in Lviv [Karol Mikuli — profesor i dyrektor Konservatorii Halytskoho muzychnoho tovarystva u Lvovi]. *Mazepa, L. Pages of the musical past of Lviv (from unpublished) [Storinky muzychnoho mynuloho Lvova (z neopublikovanoho)]*. Lviv: Spolom, pp. 39–57 [in Ukrainian].
6. Mazepa, L. (2001). Karol Mikuly — artistic director of the Galician Music Society in Lviv (1858–1887) [Karol Mikuli — mystetskyi dyrektor Halytskoho muzychnoho tovarystva u Lvovi (1858–1887)]. *Mazepa, L. Pages of the musical past of Lviv (from unpublished) [Storinky muzychnoho mynuloho Lvova (z neopublikovanoho)]*. Lviv: Spolom, pp. 57–74 [in Ukrainian].
7. Mazepa, L. (2001). Students of Karol Mikuly [Uchni Karolia Mikuli]. *Mazepa, L. Pages of the musical past of Lviv (from unpublished) [Storinky muzychnoho mynuloho Lvova (z neopublikovanoho)]*. Lviv: Spolom, pp. 74–101 [in Ukrainian].
8. Mazepa, T. (2018). *Galician Musical Society in the Cultural-Artistic Process of the XIX — early 20 centuries [Halytske muzychne tovarystvo u kulturno-mystetskomu protsesi XIX — pochatku XX stolittia]*. Manuscript of Dissertation work for gaining the degree of the Doctor of Art Criticism by specialty 26.00.01 Theory and History of Culture National Academy of Leaders of Culture and Arts. National Academy of Culture and Arts Management. Kyiv, 568 p. [in Ukrainian].
9. Fedchun, T. (2016). Historical and Performing Aspects of the Formation of Western Ukrainian Piano Tradition [Istorychni ta vykonavski aspekty formuvannia zakhidnoukrainskoi fortepiannoï tradytsii]. *Musical Art and Culture [Muzychne mystetstvo i kultura]*. Odesa, 23, pp. 411–423 [in Ukrainian].
10. Birth certificate of Friderik Jacob Mikuli [Akt urodzenia Fredericka Jacoba Mikuli]. *Archives of Polish Armenians, Warsaw [Archiwum Ormian polskich, Warszawa]*. Folder 76–82. 1 p. [in Latin].
11. Chronicle of the Mikuli's family [Chronik der Familien Von Mikuli]. *Archives of Polish Armenians, Warsaw [Archiwum Ormian polskich, Warszawa]*. Folder 1–6., 107 л. [in German].
12. Documents of the Mikuli's family [Dokumenty rodziny Mikuli]. *Archives of Polish Armenians, Warsaw [Archiwum Ormian polskich, Warszawa]*. Folder A.V.P.R. 00001.005. [in Polish].
13. Mikuli's family. The letter of notary Friderik Jacob Mikuli [Familien Von Mikuli. Brief von Notar Frederick Mikuli]. *Archives of Polish Armenians, Warsaw [Archiwum Ormian polskich, Warszawa]*. Folder № 117. 7 p. [in German and translation in Polish].

14. Nicieja, S. S. (1989). *Lychakiv Cemetery in Lviv in the years 1786–1986 [Cmentarz Łyczakowski we Lwowie w latach 1786–1986]*. Wrocław, Kraków, Gdańsk, Łódź: Ossolineum. 450 p. [in Polish].

15. Vansina, J. (1985). *Oral Tradition as History*. Madison: University of Wisconsin Press, 272 p. [in English].

Гаюк И. Я. Армяне в музыкальной жизни Украины (к 200-летию со дня рождения Кароля фон Микули). Рассмотрена жизнедеятельность Кароля фон Микули как органическая составляющая исторической памяти армян, раскрыта роль художника в формировании культурного-художественной среды в Галичине XIX — начала XX веков. Охарактеризован наиболее плодотворный период его жизни, когда он возглавлял Галицкое музыкальное общество и Консерваторию во Львове. Актуальность темы обусловлена тем, что в наше время глобализационные процессы нивелируют культурные различия между народами, угрожают потерей их историчности. Исследование вклада выдающихся представителей других наций в развитие региональных и национальных культур позволяет сохранить культурное разнообразие мира. Методологию исследования составляют методы исторического и сравнительного анализа и герменевтической интерпретации источников. Для армян, большинство которых веками проживало в диаспоре, эта проблема особенно актуальна. В Украине армяне давно составляют неотъемлемую часть её истории. Композитор Кароль фон Микули писал преимущественно для фортепиано, однако в его творчестве есть и камерные ансамбли, и песни для голоса и фортепиано на немецкие и французские тексты, и вокально-хоровые произведения. Кроме того, он не только активно концертировал, но и много путешествовал, собирая украинский, армянский, молдавский, немецкий, польский и румынский музыкальный фольклор, составил и издал музыкальный сборник «Armenian», написал много немецких песен и опубликовал во Львове сборник «48 румынских национальных арий». Исследование жизнедеятельности выдающихся представителей этого древнего народа способствует сохранению исторической памяти, важно как для армян в украинской диаспоре, так и для украинского общества. Вклад выдающихся представителей различных этносов и наций в развитие региональных и национальных культур обогащает мир вопреки новейшим тенденциям к нивелированию его историчности, без которой не может быть культуры и её носителя — народа.

Ключевые слова: армяне, диаспора, музыкальная культура, культурная память.

HAJUK IRYNA

Iryna Hajuk — Doctor of Philosophy (Arts), Associate Professor at the Department of Arts Management at Lviv National Academy of Arts (Lviv, Ukraine).

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1296-0872>

DOI: [https://doi.org/10.31318/2414-052x.4\(45\).2019.189808](https://doi.org/10.31318/2414-052x.4(45).2019.189808)

ARMENIANS IN THE MUSICAL LIFE OF UKRAINE (ON THE OCCASION OF 200th ANNIVERSARY OF THE BIRTH OF CAROL VON MIKULI)

The relevance of the topic is due to the importance of reproducing the historical memory of Armenians through the actualization of the vital activities of prominent representatives of this ancient people, who have lived on the lands of Ukraine over the centuries and have become an integral part of the cultural history and life of these lands.

The purpose of the study is to show through the research of the biography of the prominent representatives of the Armenian musical culture in Ukraine that internationality is not non-nationality. So a person, that remembers and respects his roots, usually does not perceive other people through the prism of ethno-national affiliation. On the contrary, the person like Carol von Mikuli respects and studies other culture and frequently contributes to their development.

The research methodology includes the methods of historical and comparative analysis of various sources and the synthesis of their data, the biographical method and the principle of hermeneutical interpretation of sources.

Conclusion. In the postmodern era the processes of globalization erase cultural differences between nations, and the tendency to loss of historicity, without which cultural memory, and as a result any culture and any nation cannot exist, becomes more threatening. In this circle reproducing and rethinking the contribution of prominent representatives of others ethnic groups and nations in the development of regional and national cultures allows us to preserve the cultural diversity of the world. For Armenians, most of whom during the centuries have lived in the diaspora, this problem is very actual. At the same time reproduction of the own cultural memory is no less important for Ukraine, because the Armenians have long become an integral part of our history (and not just Polish, Romanian or Russian). The person of the outstanding pianist, composer, teacher and organizer Karol von Mikuli is a grateful sample for covering this theme. He was a person, which created a powerful, fully international artistic environment around himself and contributed to the development of cultures of different nations, but at the same time always remembered the Armenian roots of his family and considered himself as Armenian.

Keywords: Armenians, diaspora, musical culture, cultural memory.